

POLITIKA RAVNOMERNOG REGIONALNOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE OD 2000. DO 2018. GODINE

Ravnomerni regionalni razvoj predstavlja jedan od temelja održivog privrednog rasta i razvoja svake zemlje. Republika Srbija se, tokom godina koje su usledile nakon demokratskih promena 2000. godine, našla u vrtoglavim tranzicionim procesima. Jedno od ključnih tranzicionih pitanja bila je i politika ravnomernog regionalnog razvoja. Stoga cilj ovog istraživanja predstavlja ispitivanje mehanizama i instrumenata ravnomernog regionalnog razvoja u Republici Srbiji u periodu od 2000. do 2018. godine, kao i efekata koje je njihova primena ostvarila u praksi. Rezultati istraživanja ukazuju na prisustvo neravnomernog regionalnog razvoja tokom čitavog posmatranog perioda. Iako je, u normativnom smislu, postavljen okvir za sprovođenje sveobuhvatnih i razvojnih reformi u ovoj oblasti, rezultati u praksi izostaju. Razlozi tome se kriju u slabo decentralizovanoj državi, parcijalnim reformskim koracima sprovedenim isključivo odozgo-nadole, neefikasnoj koordinaciji subjekata regionalnog razvoja, ali i u nepovoljnom istorijskom nasleđu u ovoj oblasti. Zaključno, ističemo da proces pridruživanja Republike Srbije Evropskoj uniji predstavlja veliku šansu za uravnoteženje njenog regionalnog razvoja, s obzirom da Evropska unija sve više pažnje posvećuje upravo regionalnom razvoju kroz svoje institucije i mehanizme regionalne politike. U istraživanju ćemo koristiti metode analize i analize sadržaja dokumenata, studije slučaja i komparativnu metodu.

Ključne reči: *ravnomerni regionalni razvoj, Republika Srbija, tranzicija, Evropska unija*

* Institut za evropske studije u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu; rajko.petrovic@ies.rs

1. Uvod

Ravnomerni regionalni razvoj predstavlja oblast kojoj se u poslednje vreme pridaje sve veća pažnja od strane naučne i stručne javnosti. Reč je o neizostavnom delu privrednog rasta i razvoja svake države. Za postsocijalističke države, koje su prošle (ili i dalje prolaze) kroz proces političke i ekonomske tranzicije, ravnomerni regionalni razvoj je od suštinskog značaja, s obzirom na to da su te države u doba socijalizma bile strogo centralizovane. Republika Srbija je, trideset godina nakon pada Berlinskog zida, još uvek u procesu ekonomske tranzicije i demokratske konsolidacije. Premda je ravnomerni regionalni razvoj označen od strane gotovo svih prethodnih vladajućih garnitura kao posebno značajna i osetljiva oblast, malo toga je u praksi i učinjeno.

Koncept ravnomernog regionalnog razvoja se u našoj zemlji praktično ignorisao decenijama. Nedostajalo je, kako teorijsko, tako i praktično utemeljenje u ovoj oblasti. Nažalost, naša ekonomija je decenijama bila orijentisana na postizanje kratkoročnih i srednjoročnih ciljeva. Privredni rast se temeljio na sektorskim prioritetima, odnosno na sektorskim politikama, uz konstantno potiskivanje pitanja regionalnog razvoja. Regionalni razvoj, kojim se načelno rešavaju strukturni problemi privrede, ni ne može da bude kompatibilan sa privredom orijentisanom ka kratkoročnim ili srednjoročnim ciljevima. On je po svojoj prirodi i svrsi dugoročnog karaktera.¹

Republika Srbija je, u pravom smislu reči, zakoračila u tranziciju i demokratske promene nakon preuzimanja vlasti od strane građanske opozicije oktobra 2000. godine. Nova vlast je započela niz ekonomskih reformi, naglašavajući potrebu da se poboljšaju uslovi neophodni za regionalni razvoj. Shodno tome, sprovedene su različite mere politike u oblasti regionalnog razvoja, koje su najpre podrazumevale promenu normativnog okvira, kroz donošenje novih zakona i strategija. Načelno, vlast je u prvim godinama reformi bila orijentisana ka pristupu odozdo-nagore, odnosno, stimulisala je participaciju svih zainteresovanih aktera iz oblasti regionalnog razvoja (poput jedinica lokalne samouprave, udruženja, privrednih subjekata i sl.) u kreiranju regionalnih politika.² Danas je Republika Srbija jedna od država sa najvećim regionalnim neravnomernostima u Evropi. Rezultati reformskih napora tokom prethodnih osamnaest godina su izostali. Neravnomerni regionalni razvoj naše države se ogleda u visokoj nezaposlenosti posmatrano po statističkim regionima, nedostatku infrastrukture, devastiranom industrijskom kompleksu, preteranoj koncentraciji privrednih delatnosti u Beogradskom regionu, demografskom pražnjenju značajnog dela zemlje i sl.³

¹ Јакопин Едвард и Перишић Ана (2009): *Ефекти интeгpације Србије у ЕУ на рeгионални развој*, ФЕФА, Београд, 4.

² Окољич Слoбoдан и Долaпчeв Вaнјa (2014): *Од принципa до прaксe: кa делoтвoрним и eфикасним рeгионалним развојним aгeнцијaмa у Рeпублици Србији*, Београдска oтвoрeнa шкoлa, Београд, 14.

³ Дoрђeвић Миrоslaв, Обрaдoвић Сaшa и Лoјaницa Нeмaнјa, „Кoмпaрaтивнa aнaлизa рeгиoналнe рaзвијeнoсти Шумaдијскoг и oстaлих рeгиoнa у Рeпублици Србији“ у : Лјилјaнa Мaксимoвић

S obzirom da je Srbija kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, te da u okviru procesa pristupanja istoj mora da se prilagođava određenim standardima, smatramo da bi se to moglo pozitivno odraziti na domaći regionalni razvoj. Regionalna politika ima sve značajnije mesto u politici Evropske unije, te je predmet interesovanja u zemljama kandidatima za članstvo, s obzirom na finansijske i druge pogodnosti koje se pružaju kroz pretpristupne fondove EU.⁴

2. Ravnomerni regionalni razvoj – pojam i značaj

U savremenom globalizovanom svetu, u kome ima sve manje mesta za stare forme suverenih država, sve veća pažnja se posvećuje regionalizaciji i regionalnom razvoju. Regionalizacija, shvaćena kao proces, ima zadatak da, kroz adekvatnu spoznaju geoprostora, formira regione u skladu sa društveno-ekonomskim potrebama i kulturno-istorijskim razvojem. Dakle, regionalizacija ima za cilj stvaranje regiona kao okvira u kome će se sprovoditi politika regionalnog razvoja, usmerena na savladavanje neravnomernog socio-ekonomskog razvoja zemlje, odnosno na usklađeniji razvoj iste.⁵ Regionalni razvoj predstavlja jednu od najznačajnijih poluga privrednog rasta jedne zemlje. On se posmatra kao skup aktivnosti koje za cilj imaju poboljšanje i unapređenje ekonomskog stanja u nekoj geografskoj oblasti. Najčešće je vlast ta koja upravlja tim aktivnostima i predstavlja osnovni pokretač regionalnog razvoja, no vlast to sve češće čini kroz partnerstvo sa svim zainteresovanim subjektima.⁶

Ne postoji opšteprihvaćena definicija regionalnog razvoja, mada se njegovo poimanje najčešće vrši kroz ekonomske kategorije (poput rasta, zaposlenosti i sl.), te se on često poistovećuje sa regionalnim ekonomskim razvojem.⁷ Tako Blekly (Blakely) definiše regionalni razvoj kao: „ (...) proces u kome su lokalne uprave angažovane u stimulanju ili održavanju poslovnih aktivnosti i/ili zaposlenosti. Osnovni cilj lokalnog ekonomskog razvoja jeste da podstakne šanse za zapošljavanje u sektorima koji će poboljšati situaciju u zajednici, koristeći ljudske, prirodne i institucionalne resurse(...)“⁸ Ravnomerni regionalni razvoj je nužan uslov

i Nenad Stanišić (ur.), *Zbornik radova, Stanje i perspektive ekonomskog razvoja grada Kragujevca*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2014, 53.

⁴ Mirić Ognjen (2009): *Regionalna politika Evropske unije kao motor ekonomskog razvoja*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd, 7.

⁵ Росић Боровоје (2014): *Регионални аспекти привредног развоја Србије – искуства и перспективе*, Докторска дисертација, Универзитет у Крагујевцу – Економски факултет, Крагујевац, 7-8.

⁶ Осokoljić Slobodan i Dolapčev Vanja, 13.

⁷ Антић Чедомир et al. (2012): *Извештај о регионализацији Републике Србије 2012*, Напредни клуб, Београд, 8.

⁸ Blakely E. J. (1994): *Planning local economic development: theory and practice*, према Антић Чедомир et al. (2012): *Извештај о регионализацији Републике Србије 2012*, Напредни

za harmoničan i neometan ekonomski razvoj jedne zemlje. To ne mora da znači potpuno identičan razvoj svih regiona posmatrane zemlje. Reč je o ideji da se iskoriste razvojni potencijali svih regiona u skladu sa njihovim kapacitetima, što će dovesti do ukupnog ekonomskog rasta zemlje, od koga će imati koristi svi regioni. Naravno, ravnomerni regionalni razvoj se može ostvariti i kroz formu preraspodele planiranih investicija u korist nerazvijenih regiona, kako bi se u njima povećala stopa rasta, te suzbili regionalni dispariteti u zemlji.⁹ OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj), kao važna međunarodna ekonomska institucija, posebnu pažnju posvećuje politici regionalnog razvoja. Ona regionalni razvoj definiše na sledeći način: „Regionalni razvoj je širok pojam, ali se može posmatrati kao opšti napor da se smanje regionalni dispariteti podržavajući (zapošljavanje i stvaranje bogatstva) ekonomske aktivnosti u regionima. U prošlosti politika regionalnog razvoja je pokušala da ostvari ove ciljeve kroz razvoj infrastrukture velikih razmera i privlačeći unutrašnja ulaganja.”¹⁰ U ovoj definiciji, baš kao i u prethodnim, vidimo naglašen ekonomski momenat. Takav pogled na regionalni razvoj je dominirao do sredine 90-ih godina XX veka. Od tada pa naovamo, koncept regionalnog razvoja se posmatra i kroz druge aspekte, poput političkog, socijalnog, ekološkog i kulturnog. Savremeni regionalni razvoj ima za cilj ekonomski rast, zaposlenost, povećanje životnog standarda i ekonomskog prosperiteta uopšte, stvaranje povoljnog investicionog ambijenta, poboljšanje ekonomske strukture regiona u inovacionom i diversifikacionom smislu, ali i ekološki razvoj regiona i očuvanje njegove prirode, razvoj sistema socijalnih usluga, unapređenje ljudskog kapitala, te razvoj i jačanje regionalnih identiteta i međuregionalne saradnje.¹¹ Upravo u tome leži njegov značaj u vremenu globalizacije svih društvenih procesa.

3. Normativni okvir regionalnog razvoja u Republici Srbiji nakon 2000. godine

U prvim godinama nakon političkih promena 2000. godine dolazi do značajnih promena u pogledu decentralizacije i jačanja političkih i ekonomskih kapaciteta lokalnih samouprava u Republici Srbiji. Novi Zakon o lokalnoj samoupravi izglasan je 2002. godine i njime su proširene izvorne nadležnosti lokalnih samouprava, kao i obim njima poverenih poslova. Sa promenom Ustava Republike Srbije 2006. godine dodatno je ojačana uloga lokalnih samouprava, te dolazi do novih pozitivnih promena kroz izmenu Zakona o lokalnoj samoupravi,

клуб, Београд, 8.

⁹ Kwat Natasha: “Balanced Regional Development: Meaning and Considerations”, *Economics Discussion*, <http://www.economicsdiscussion.net/india/balanced-regional-development-meaning-and-considerations/19022> (28.6.2018).

¹⁰ OECD, “Regional Development Policy”, <http://www.oecd.org/cfe/regional-policy/regional-development.htm> (28.6.2018).

¹¹ Антић Чедомир et al., 8.

ali i ostalih pratećih zakona (Zakon o finansiranju lokalne samouprave, Zakon o teritorijalnoj organizaciji, Zakon o lokalnim izborima i sl.).¹² Svi ovi reformski koraci su išli u prilog ideji o ravnomernom regionalnom razvoju naše zemlje.

Prvi konkretan normativni korak vezan za ravnomerni regionalni razvoj načinjen je u novom Ustavu iz 2006. godine. U njemu se kaže da „Republika Srbija stara se o ravnomernom i održivom regionalnom razvoju, u skladu sa zakonom.”¹³ Činjenica da slovo Ustava prepoznaje potrebu za ravnomernim i održivim regionalnim razvojem je od izuzetnog značaja. Sledeći važan korak predstavljala je izrada i usvajanje Strategije regionalnog razvoja Srbije 2007-2012.¹⁴ Ovim dokumentom su utvrđeni osnovni strateški ciljevi i pravci za ostvarivanje regionalnog razvoja. Strategija posmatra regionalni razvoj kao komponentu sveukupnog održivog razvoja Republike Srbije, koji mora da zadovolji ekonomsku, socijalnu i ekološku komponentu blagostanja građana. Osnovni cilj je bilo uvećanje blagostanja stanovništva, pre svega kroz podizanje regionalne konkurentnosti i smanjenje siromaštva i nezaposlenosti. Svi regionalni razvojni potencijali zemlje (ljudski, materijalni i prirodni) bi, prema ovom dokumentu, morali biti u funkciji tog cilja. Strategija je opravdano detektovala regionalne neravnomernosti kao jedan od ozbiljnih problema našeg društva i države, ali i teškoće tranzicionih procesa kao nepovoljan faktor u toj oblasti. Pored toga, strategija kao ciljeve postavlja i zaustavljanje negativnih demografskih trendova, jačanje decentralizacije države, kao i izgradnju i razvoj institucionalne regionalne infrastrukture.¹⁵ Vlada Republike Srbije je 2008. godine usvojila Nacionalnu strategiju održivog razvoja. Ovaj strateški važan dokument, između ostalog, prepoznaje politiku ravnomernog regionalnog razvoja kao važan aspekt sveukupnog održivog razvoja. Nacionalna strategija predviđa podršku politici ravnomernog regionalnog razvoja u borbi protiv dugoročnog trenda depopulacije sa kojim se naša država suočava. U tom kontekstu, daje se podrška regionalizaciji Republike Srbije sa društveno-ekonomskog i kulturno-političkog aspekta.¹⁶

Suštinski potez u oblasti regionalnog razvoja učinjen je 2009. godine kada je usvojen Zakon o regionalnom razvoju.¹⁷ Zakon definiše regionalni razvoj kao „dugoročni i sveobuhvatni proces unapređenja održivog ekonomskog i društvenog razvoja regiona i jedinica lokalne samouprave, uz uvažavanje njihovih specifičnosti.”¹⁸ Njime se

¹² Mijačić Dragiša (2012): „Decentralizacija, regionalizam i regionalni razvoj u Republici Srbiji”, *Newsletter* 1/2012, 1.

¹³ Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 98/2006, čl. 94.

¹⁴ Стратегија регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године, Београд: Влада Републике Србије, 2007.

¹⁵ Јакопин Едвард и Перишић Ана, 20-23.

¹⁶ Национална стратегија одрживог развоја, Београд: Влада Републике Србије, 2008, 68.

¹⁷ Закон о регионалном развоју, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 51/2009, 30/2010, 89/2015.

¹⁸ *Ibid.*, čl. 4/3.

ističe potreba za podsticanjem regionalnog razvoja sa ciljem postizanja sveukupnog društveno-ekonomski održivog razvoja, smanjenja međuregionalnih i unutar-regionalnih nejednakosti, suzbijanja negativnih demografskih trendova, razvoja konkurentnosti, efikasnijeg korišćenja dobara i prirodnih resursa i sl.¹⁹ Shodno potrebama podsticanja regionalnog razvoja, određeno je ukupno pet regiona: Region Vojvodine, Beogradski region, Region Šumadije i Zapadne Srbije, Region Južne i Istočne Srbije i Region Kosovo i Metohija.²⁰ U skladu sa tim, 2009. godine je doneta i Uredba o nomenklaturi statističkih teritorijalnih jedinica.²¹ Njom su određeni kriterijumi grupisanja teritorijalnih jedinica na tri nivoa – NSTJ 1, NSTJ 2 i NSTJ 3.²² Pomenuti regioni čije formiranje je predviđeno Zakonom o regionalnom razvoju spadaju u NSTJ 2 nivo. Važno je napomenuti da Zakon određuje veliki broj subjekata regionalnog razvoja, poput Vlade Republike Srbije, nadležnih ministarstava, Autonomne pokrajine Vojvodine i jedinica lokalne samouprave. Posebno su zanimljivi subjekti koji su osnovani isključivo sa ciljem da se bave pitanjima regionalnog razvoja. Tu mislimo na Nacionalni savet za regionalni razvoj, Nacionalnu agenciju za regionalni razvoj, regionalne razvojne savete i regionalne razvojne agencije.²³ Zakonom o regionalnom razvoju predviđeno je i usvajanje Nacionalnog plana regionalnog razvoja, na period od deset godina, kojim bi se definisali strateški ciljevi regionalnog razvoja Republike Srbije, zatim identifikovali prioritetni pravci regionalnog razvoja, odredili ključni razvojni prioriteti na nacionalnom nivou, harmonizovala politika regionalnog razvoja i prostornog planiranja i sl.²⁴

Oblast regionalnog razvoja 2012. godine dobija institucionalni značaj najvišeg ranga formiranjem Ministarstva za regionalni razvoj i lokalnu samoupravu.²⁵ Mada je Ministarstvo privrede i regionalnog razvoja prvi put formirano u periodu druge Vlade Vojislava Koštunice (2007-2008), u to vreme nisu postojali statistički regioni u Srbiji. Ministarstvo posvećeno regionalnom razvoju je ukinuto Zakonom o ministarstvima iz 2014. godine, prilikom formiranja nove Vlade. Tadašnja vlast nije imala jasno definisanu politiku u oblasti regionalnog razvoja, te je izostalo i postojanje adekvatnog ministarstva koje bi se bavilo tim problemima.²⁶

¹⁹ *Ibid.*, čl. 2.

²⁰ *Ibid.*, čl. 5.

²¹ Uredba o nomenklaturi statističkih teritorijalnih jedinica, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 109/2009, 46/2010.

²² *Ibid.*, čl. 1.

²³ Zakon o regionalnom razvoju, čl. 19.

²⁴ Nacionalni plan regionalnog razvoja, Jedinstveni informacioni sistem od značaja za regionalni razvoj, <http://www.regionalnirazvoj.gov.rs/Lat/ShowNARRFolder.aspx?mi=71> (29.6.2018).

²⁵ Росић Боривоје, 149.

²⁶ Mijačić Dragiša (2014): „Regionalni razvoj: bez dobrog naslova ili bez jasne vizije”, *Policy Brief*, 1, http://www.lokalnirazvoj.org/upload/Publication/Documents/2014_05/Regionalni_razvoj_bez_dobrog_naslova_ili_bez_jasne_vizije.pdf (29.6.2018).

4. Efekti neravnomernog regionalnog razvoja u Republici Srbiji

Osamnaest godina nakon što je Republika Srbija zakoračila u procese političke i ekonomske tranzicije, i pored izvesnih napora u normativnoj sferi, problemi vezani za ravnomerni regionalni razvoj i dalje opterećuju našu zemlju. Tranzicioni period (koji još uvek traje) je, umesto smanjenja ili suzbijanja regionalnih neravnomernosti u Srbiji, doneo nove izazove u ovoj oblasti. Da je stanje i više nego alarmantno govori i podatak da su regionalne neravnomernosti u stepenu razvijenosti u Republici Srbiji najviše u Evropi, te da se iz godine u godinu povećavaju.²⁷

Nepovoljni tokovi privrednog razvoja Srbije tokom proteklih godina ostavili su iza sebe ogromne regionalne neravnomernosti. Tranzicioni procesi od 2001. godine su samo dodatno produbili prethodno nasledene negativne regionalne efekte. Podsticajna politika, kao kompenzacija politici razvoja, nije suzbila dalji rast trenda zaostajanja nerazvijenih delova Srbije. U takvim okolnostima, regionalni i strukturni razvojni problemi su samo produbljeni, a posledice su itekako primetne.²⁸ Poslednjih godina su prisutni ogromni međuregionalni i unutarregionalni neskladi. Nažalost, sputavajući privredu, oni uzrokuju snažne migracione tokove u Srbiji. Usled izražene migracije stanovništva, površinski veliki i strateški važni prostori naše zemlje iz godine u godinu gube sve više stanovništva, te se njihovi prirodni resursi sve manje koriste. Na drugoj strani, stanovništvo i privreda se sele u razvijene gradske centre, što dodatno produbljuje ne samo problem ravnomernog regionalnog razvoja, već i ekonomske, socijalne, ekološke i urbanističke probleme cele zemlje.²⁹

U prvoj tranzicionoj deceniji (2001-2010) regionalne razlike ne samo da nisu suzbijene, već su se dodatno proširile. Mada su u tom periodu ostvarene relativno visoke stope rasta bruto domaćeg proizvoda, u pogledu tog pokazatelja regionalne nejednakosti su ostale izražene. Mereno bruto dodatom vrednošću, u periodu od 2001. do 2008. godine najmnogoljudniji gradovi u Srbiji (Beograd, Novi Sad, Niš i Kragujevac) su doprineli privrednom rastu sa oko 60%. Drugim rečima, veliki gradski centri su postali još snažniji na uštrb neravnomerne raspoređenosti ekonomske snage i resursa u ostatku Srbije. Ukoliko posmatramo vrednosti BDP-a u 2009. i 2010. godini, videćemo da je u Beogradskom regionu i Regionu Vojvodine (Srbija-sever) stvoreno oko 2/3 vrednosti ukupnog BDP-a Srbije, dok 1/3 otpada na ostatak države.³⁰ U istom periodu je BDP po glavi stanovnika u Srbiji-sever bio od 24-32% veći od nacionalnog proseka, dok je isti parametar u južnom delu Srbije iznosio 63-67% od nacionalnog proseka.³¹

²⁷ Росић Боривоје, 108.

²⁸ Јакопин Едвард и Перишић Ана, 4.

²⁹ *Ibid.*, 4-5.

³⁰ Molnar S. Dejan (2013): *Regionalne nejednakosti i privredni rast: primer Srbije*, Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu – Ekonomski fakultet, Beograd, 331-332.

³¹ *Ibid.*, 332.

U periodu od 2004. do 2011. godine broj zaposlenih u Srbiji je opao za 24%. Pojava svetske ekonomske krize dodatno je uticala na pad zaposlenosti u našoj zemlji. Pad stope zaposlenosti za 2009. godinu je iznosio 3,7%, dok je u 2010. godini uvećan za dodatnih 2,9%. Region Šumadije i Zapadne Srbije je u posmatranom periodu pokazivao najbolje performanse kada je reč o zaposlenosti različitih starosnih grupa (oko 29% učešća u ukupnom broju zaposlenih). Beogradski region i Region Vojvodine pokazivali su ništa manje slabosti u ovim parametrima u odnosu na jug države. Region Vojvodine je čak imao ispodprosečnu stopu zaposlenosti od 44,2%.³² Stopa nezaposlenosti je na nacionalnom nivou 2010. godine iznosila 19,2%, dok je krajem 2011. godine dostigla vrednost od 23,7%. Sva četiri regiona iz NUTS 2 kategorije su se suočavala sa visokom i rastućom nezaposlenošću. Nešto nižu stopu nezaposlenosti je imao Beogradski region (mada je tokom 2010. i 2011. godine doživeo porast stope nezaposlenosti za čak 4,9%). Rast stope nezaposlenosti za oko 3,5% imali su Region Južne i Istočne Srbije i Region Šumadije i Zapadne Srbije. Nešto manji porast stope nezaposlenosti imao je Region Vojvodine u visini od 3%.³³

Srbija je u periodu između 2001. i 2010. godine beležila konstantan rast izvoza. Regionalne razlike su prisutne i kada je u pitanju izvoz. Region Vojvodine i Beogradski region (Srbija-sever) najviše učestvuju u vrednosti srpskog izvoza. Primera radi, ta vrednost se u periodu 2009. i 2010. godine kretala od 63,04% do 60,65%. Na drugoj strani, regioni koji spadaju u Srbija-jug imaju daleko manje učešće u izvozu (20,74% u 2009. i 28,37% u 2010. godini). Posmatrano po regionima, najveći udeo u izvozu imao je Region Vojvodine, zatim Beogradski region, dok su Region Šumadije i Zapadne Srbije i Region Južne i Istočne Srbije bili na začelju.³⁴

U pogledu privlačenja investicija, jasno je izražena tendencija priliva investicija u razvijene regione. U periodu 2006-2010. godine Srbija-sever (NUTS 1 nivo) privukla je skoro 75% ulaganja, tako da se na teritoriji Srbija-jug realizovalo skoro 3 puta manje investicija. Posmatrano na NUTS 2 nivou, Beogradski region privukao je najviše ulaganja (oko 52%), zatim sledi Region Vojvodine (24%). Daleko manje učešće u investicijama su imali Region Šumadije i Zapadne Srbije (15,5%) i Region Južne i Istočne Srbije (nepunih 10%).³⁵

Ljudski kapital predstavlja jedan od najznačajnijih resursa za razvoj privrede. U tom pogledu, savremeni privredni tokovi nameću zahteve za što obrazovanijim i stručnijim kadrovima. Regionalne razlike u Republici Srbiji u tom segmentu su i više nego izražene. Samo Beogradski region ima učešće stanovnika sa višim ili visokim obrazovanjem iznad republičkog proseka (14,6%). Region Vojvodine je na nivou republičkog proseka, dok ostali regioni imaju daleko lošiju obrazovnu strukturu. U Beogradskom regionu ima više posla za obrazovano

³² *Ibid.*, 334-335.

³³ *Ibid.*, 336-337.

³⁴ *Ibid.*, 338-340.

³⁵ *Ibid.*, 341.

stanovništvo, odnosno u ovom regionu je zabeležen udeo visookoobrazovanih u kategoriji zaposlenih od 26,5% što je gotovo duplo više od republičkog proseka. To nam govori o, između ostalog, seobi ljudskog kapitala ka ovom regionu na uštrb drugih.³⁶

Srbija danas spada u grupu siromašnih evropskih zemalja. Za potrebe ovog rada važno je ispitati teritorijalnu i regionalnu distribuciju siromaštva u našoj zemlji. Prema istraživanju siromaštva u Republici Srbiji za period od 2006. do 2010. godine³⁷, regioni u njoj beleže različite stope siromaštva. U vangradskim područjima siromaštvo je dva puta češće u odnosu na gradske sredine. Shodno tome, ne čudi da Region Južne i Istočne Srbije beleži najviše stope siromaštva. U ovom regionu stopa siromaštva 2006. godine je iznosila 11,4 a deset godina kasnije 13,0 (s tim da se u nekim od prethodnih godina kretala i do 15-16). Beogradski region u posmatranom periodu je imao stabilnu najnižu stopu siromaštva (4,3 u 2006. i 4,0 u 2016. godini). Region Vojvodine i Region Šumadije i Zapadne Srbije beleže pozitivne trendove u borbi protiv siromaštva, približavajući se stopi siromaštva u Beogradskom regionu (danas imaju stope od 6,3 odnosno 6,6).³⁸

Demografski trendovi u Republici Srbiji u XXI veku predstavljaju jednu od upečatljivih posledica neravnomernog regionalnog razvoja. Na to eksplicitno ukazuje istraživanje demografske promene stanovništva Republike Srbije u periodu između dva popisa (2002-2011. godine).³⁹ Srbija je u posmatranom periodu izgubila 311.139 stanovnika, odnosno 4,15%. Depopulacija Srbije ima dva ključna uzročnika – negativan prirodni priraštaj i emigraciju stanovništva. Da je emigracija stanovništva tesno povezana sa neravnomernim regionalnim razvojem govori činjenica da je jedino u najbogatijem Beogradskom regionu zabeležen porast stanovništva za 83.316, a da su svi ostali regioni zabeležili pad stanovništva. Najveći pad broja stanovnika zabeležen je u Regionu Južne i Istočne Srbije za čak 189.088 stanovnika.⁴⁰ Region Vojvodine je izgubio 100.183 stanovnika, a Region Šumadije i Zapadne Srbije 105.184 stanovnika. Na NUTS 1 nivou, razlike u padu stanovništva su još drastičnije. Tako je u posmatranom periodu Srbija-sever izgubila 16.867 stanovnika, a Srbija-jug dramatičnih 294.272 stanovnika.⁴¹ Bilo da je reč o NUTS 1 ili NUTS 2 nivou, evidentno je da je pad stanovništva direktno proporcionalan stepenu nerazvijenosti posmatranih teritorija naše zemlje.

³⁶ *Ibid.*, 350-351.

³⁷ Младеновић Биљана (2017): *Сиромаштво у Републици Србији 2006-2016. године*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва и Влада Републике Србије, Београд

³⁸ *Ibid.*, 8-10.

³⁹ Zdravković Goran (2016): „Demografske promene stanovništva Srbije između dva popisa, 2002-2011. godine“, *Timočki medicinski glasnik* 4/2016, 293-301.

⁴⁰ *Ibid.*, 293.

⁴¹ *Ibid.*, 294.

5. Zbog čega izostaju reformski uspesi u oblasti regionalnog razvoja?

Prethodno ispitani efekti politike ravnomernog regionalnog razvoja koja se primenjivala u periodu od 2000. godine do danas jasno ukazuju na to da reformski koraci nisu dali željene rezultate. Uzroke tome treba potražiti na nekoliko mesta – u slabo decentralizovanoj državi, parcijalnim reformskim koracima, neefikasnoj koordinaciji rada subjekata regionalnog razvoja, nepovoljnom istorijskom nasleđu itd.

Raspadom SFRJ nisu nestali nerešeni problemi privrednog razvoja i privrednog sistema. Republika Srbija, kao deo nove države Savezne Republike Jugoslavije, nasledila je problem neravnomernog razvoja njenih delova još iz vremena socijalizma. Centralna Srbija je već početkom 80-ih godina XX veka prešla iz pozicije regiona u zaostajanju u nerazvijeno područje. Vojvodina je nakon Drugog svetskog rata poprimila dobar deo obeležja depresiranih regiona, uz karakteristične probleme za ovakav tip regiona. Kosovo i Metohija je i u novoj Jugoslaviji bio najnerazvijeniji region, baš kao i u staroj.⁴² Tokom 90-ih godina Srbija prolazi kroz ratove, sankcije i međunarodnu političku izolaciju. Takve okolnosti su izuzetno nepovoljno uticale na regionalni razvoj. Sva tri makro ekonomska regiona Srbije (Vojvodina, Centralna Srbija i Kosovo i Metohija) beleže nastavak nepovoljnih trendova u oblasti regionalnog razvoja u ovom periodu. Negativni institucionalni uslovi, kao indikatori takvih tendencija, nisu uklonjeni. Nedostajala je privredna i komunalna infrastruktura, kao i strukturni sklad između materijalnih, prirodnih, institucionalnih i ljudskih resursa.⁴³ Sve to je uticalo na lošu startnu poziciju koju je Srbija zauzela nakon političkih promena 2000. godine.

Do političkih promena 2000. godine Srbija je bila izrazito centralizovana država. Nakon toga, Srbija ulazi u proces postepene decentralizacije, koji se ogledao u donošenju velikog broja novih sistemskih zakona. Novi Ustav iz 2006. godine otvorio je suštinski važna pitanja – poput dekoncentracije, devolucije, kao i delegiranja nadležnosti i resursa sa republičkog na lokalni nivo vlasti. I pored toga, opšta ocena je da je sistem u Srbiji i dalje u značajnoj meri centralizovan. Lokalne vlasti i dalje imaju premalo nadležnosti, a centralni nivo vlasti previše.⁴⁴ Bez jačanja nadležnosti lokalnih samouprava (pa čak i eventualnog stvaranja regiona kao srednjeg nivoa vlasti) teško da se mogu očekivati poboljšanja u oblasti regionalnog razvoja.

Smatramo i da ne postoji dovoljno efikasna koordinacija rada subjekata regionalnog razvoja. Posmatrano po vertikalni, nakon ukidanja Ministarstva za regi-

⁴² Росић Боровоје, 104.

⁴³ *Ibid.*, 105.

⁴⁴ Mojsilović Miloš, Klačar Bojan i Radović Nada, „Decentralizacija u Srbiji: od neefikasne države do jake lokalne samouprave u Srbiji“ u: Jelena Belić (ur.), *Primenom evropskih standarda do regionalnog razvoja Srbije – Zbornik radova*, Fond centar za demokratiju, Beograd, 2011, 81.

onalni razvoj, kao subjekti regionalnog razvoja na centralnom nivou ostali su Nacionalna agencija za regionalni razvoj i Nacionalni savet za regionalni razvoj, zatim Fond za razvoj, Kancelarija za održivi razvoj nedovoljno razvijenih područja, te druga ministarstva čiji poslovi su vezani za regionalni razvoj. Na nivou regiona su prisutni regionalni razvojni saveti, a na nivou oblasti regionalne razvojne agencije. Uprkos svom političkom značaju, regionalni i nacionalni razvojni saveti ne poseduju opipljivu moć.⁴⁵ „Analiza nabrojanih institucija ukazuje na to da se njihove nadležnosti i aktivnosti preklapaju, što nedvosmisleno upućuje na neopravdano trošenje budžetskih sredstava. Takođe, konfuzija i preklapanje nadležnosti čine ovaj sistem neefkasnim. Dodatni problem je nedostatak koordinacije, pošto u većini slučajeva navedene institucije nedovoljno sarađuju i slabo komuniciraju. Posledice su odsustvo sistemskog i celovitog pristupa u procesu planiranja i implementacije razvojnih aktivnosti.”⁴⁶ Nameće se utisak da su reformski koraci tokom prethodne dve decenije bili suviše parcijalni i neusklađeni, sprovedeni po principu „odozgo na dole”, često bez dovoljne konsultacije sa predstavnicima lokalnih vlasti, kao i sa samim građanima.

6. Pridruživanje Evropskoj uniji kao šansa za regionalni razvoj Republike Srbije

Lokalna i regionalna politika zauzima sve važnije mesto u Evropskoj uniji, čiji je Srbija kandidat za pridruživanje. Regionalni i lokalni nivou imaju jednu od ključnih uloga u procesu integracije u Evropsku uniju. Suštinski važna pitanja za život građana, poput prostornog uređenja ili komunalnih usluga se rešavaju na nižim nivoima uprave. To je EU još odavno prepoznala, pa se tako preko 60% njenih zakona primenjuje na lokalnom nivou. Uvažavajući princip subsidiarnosti, EU podržava regione i lokalne zajednice država kandidata za članstvo da se samostalno pripremaju za proces integracije. Tako je bilo sa Rumunijom i Bugarskom, koje su u fazi pristupanja EU iskoristile sredstva iz predpristupnih fondova EU za razvoj lokalnih i regionalnih sredina.⁴⁷ Danas Evropska unija ima razvijenu regionalnu politiku i njene instrumente. Cilj njene regionalne politike je smanjenje ekonomskih i socijalnih razlika između njenih članica kroz pomažanje regionalnog razvoja. Takođe, EU čini napore da uskladi svoju regionalnu politiku sa nacionalnim regionalnim politikama njenih država članica. Najkraće rečeno, regionalna politika EU je u funkciji stvaranja ekonomske perspektive za sve države članice EU. Otklanjanjem regionalnih nejednakosti u EU se daje podsticaj daljem razvoju projekta EU i evrointegracija. Regionalna politika EU

⁴⁵ Vukmirović Jovanka (2013): „Regionalni razvoj kao preduslov za izlazak iz krize“, *Makroekonomske analize i trendovi* januar/2013, 40-41.

⁴⁶ *Ibid.*, 41.

⁴⁷ Mirić Ognjen, 7.

je postala najvažniji instrument za stvaranje njene unutrašnje kohezije. U tom kontekstu se primenjuju konkretni potezi, poput aktivnog smanjivanja nezaposlenosti, razvoja infrastrukture, podsticanja industrije i jačanja konkurentnosti lokalnih i regionalnih privreda. Evroskeptici, na drugoj strani, tvrde da se regionalna politika EU ogleda isključivo u redistribuciji sredstava ka siromašnim regionima, te da nije ostvarila svoj cilj.⁴⁸

Na nivou EU, planiranje i sprovođenje regionalne politike spada u nadležnost Evropske komisije, odnosno u nadležnost njenog Generalnog direktorata za regionalni razvoj. U zemljama članicama, kao i zemljama kandidatima za članstvo, regionalnu politiku sprovode nadležne institucije (ministarstva, kancelarije i sl.).⁴⁹ Generalni direktorat za regionalni razvoj zasniva svoju politiku na tri komplementarna stuba: razvoj infrastrukture, razvoj ljudskog i socijalnog kapitala i razvoj inovativnosti i preduzetničke klime. Potrebno je efektivno primenjivati mere u sve tri navedene oblasti, kako bi se postigli željeni rezultati.⁵⁰

Republika Srbija, mada još nije članica EU, do sada je iskoristila nekoliko pogodnosti koje EU pruža zemljama potencijalnim kandidatima za članstvo. Tako je Srbija u periodu 2000-2006. bila deo KARDS projekta EU za obnovu, stabilizaciju i razvoj. U periodu između 1998. i 2006. godine Srbija je dobila skoro 1,3 milijardi evra pomoći iz EU fondova (od toga 15% za lokalni razvoj i javnu administraciju).⁵¹ Koheziona (regionalna) politika EU u periodu 2007-2013. godine je, preko Evropskog fonda za regionalni razvoj, Evropskog socijalnog fonda i Kohezionog fonda predvidela davanje sredstava za nacionalne i regionalne programe. Za Srbiju je bilo predviđeno oko 200 miliona evra godišnje, odnosno ukupno 1,4 milijardi evra. Sa napretkom u procesima evrointegracija Srbiji se otvaraju sve veće mogućnosti za pomoć u finansiranju regionalnih projekata kroz regionalnu politiku EU.⁵² Opšti evrointegracioni efekti na regionalni razvoj Srbije u narednim godinama bi mogli biti: dalji pristup instrumentima i fondovima EU (kroz finansiranje po državama, finansiranje po prioritetima i regionima, kroz pomoć posebno ugroženim i udaljenim regionima itd.), pristup institucionalizovanoj razmeni iskustava i znanja unutar EU, povećanje konkurentnosti, povećanje međunarodne i međuregionalne saradnje itd.⁵³ Shodno tome, potencijalni integracioni efekti pristupanja Srbije u EU, sa aspekta regionalnog razvoja, imaju svoju ekonomsku, socijalnu, infrastrukturnu, demografsku i humanu dimenziju. To potvrđuju regionalna iskustva država koje su nekada kao i Srbija bili u procesu tranzicije, a danas su članice EU.⁵⁴

⁴⁸ *Ibid.*, 16-19.

⁴⁹ Јакопин Едвард и Перишић Ана, 24.

⁵⁰ *Ibid.*, 25.

⁵¹ *Ibid.*, 28.

⁵² *Ibid.*, 31-32.

⁵³ *Ibid.*, 36-40.

⁵⁴ *Ibid.*, 84.

Valja napomenuti da neravnomerni regionalni razvoj nije pojava koja je svojstvena jedino Republici Srbiji. On je praktično prisutan u svim zemljama sveta (mada u različitim intenzitetima), te ga treba posmatrati kao globalni fenomen. Uzmimo primer Narodne Republike Kine, druge najveće ekonomije u svetu.⁵⁵ Iako se Kina nesumnjivo ekonomski razvija, ona dugi niz godina ima probleme vezane za neravnomeran regionalni razvoj. Danas, u vreme vladavine Si Đipinga, Kina se bori sa ovim problemom koji je posledica unutrašnjih strategija razvoja Kine. Podaci iz 2015. godine ukazuju na disbalans kineskog regionalnog razvoja, s obzirom da istočna obala, posmatrano kroz BDP i BDP per capita, i dalje prednjači u odnosu na ostale delove Kine. Upravo u tom kontekstu se može posmatrati veliki kineski projekat novog puta svile (*Jedan pojas, jedan put*), koji ne samo da je značajan međunarodni projekat, već je i u funkciji razvoja zapadnih kineskih provincija, koje su označene kao početne tačke ove rute.⁵⁶ Evropska unija, ukoliko je posmatramo kao jednu celinu, takođe ima probleme sa neravnomernim razvojem svojih regiona. Najviši nivo prihoda se tradicionalno beleži u Skandinaviji i Nemačkoj, dok su južnoevropske zemlje i zemlje koje su nekada bile deo Istočnog bloka na daleko nižem nivou ekonomske razvijenosti. Neuravnotežen regionalni razvoj prisutan je u „lokomotivi” evropske ekonomije – Nemačkoj, gde delovi nekadašnje Nemačke Demokratske Republike i dalje ne mogu da dostignu nivo razvijenosti i standarda nekadašnje Zapadne Nemačke.⁵⁷ Ovo su samo neki od primera koji potvrđuju tezu da je neravnomerni regionalni razvoj opšteprisutni problem u svetskoj ekonomiji i privredi. To ne čudi ako uzmemo u obzir da svetska ekonomska kriza još uvek traje, da dolazi do stalnih seoba radnika i kapitala iz jednog mesta u drugo, te da se demografska slika u svim delovima sveta bitno menja.

7. Zaključak

Skoro dve decenije nakon demokratskih promena i početka tranzicije možemo zaključiti da je u Republici Srbiji i dalje prisutan izraženo neravnomeran regionalni razvoj. Uprkos reformskim naporima, koji su pre svega počivali na izradi novog normativnog okvira, većina predviđenih pozitivnih reformskih efekata je izostala. U ekonomskom, socijalnom i demografskom smislu, prisutne su vidne razlike između severa i juga zemlje (NUTS 1), kao i između njenih statističkih regiona (NUTS 2). Sever Srbije, kao šira regionalna celina, po svim rele-

⁵⁵ World Economic Forum, “The world’s biggest economies in 2018”, <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/the-worlds-biggest-economies-in-2018/> (10.10.2018).

⁵⁶ Zakić Katarina i Sun Meixing, „Kineski regionalni model razvoja – strateške lekcije“ u: Dragan Kostić et al. (ur.), *Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije Regionalni razvoj i prekogranična saradnja*, UO Privredna komora Pirot, Pirot, 2018, 220-221.

⁵⁷ O’Sullivan Feargus, “Where Europe’s GDP Is Rising And Falling”, Jan 18, 2017, *Citylab*, <https://www.citylab.com/design/2017/01/where-europes-gdp-is-rising-and-falling/513461/> (10.10.2018).

vantnim indikatorima regionalnog razvoja je u daleko boljem položaju od juga. Beogradski region i Region Vojvodine prednjače u većini indikatora, Region Šumadije i Zapadne Srbije je slabije razvijen, dok je situacija u Regionu Južne i Istočne Srbije dramatično loša. Svakako da se razlozi izrazito neravnomernog regionalnog razvoja Srbije mogu pronaći u nepovoljnom istorijskom nasleđu, kao i u tranzicionim izazovima i ekonomskim problemima nastalim usled izbijanja svetske ekonomske krize krajem prošle decenije. Ipak, uzroci disproporcije domaćeg regionalnog razvoja su daleko dublji. Reč je, zapravo, o sistemskim uzrocima, nastalim usled zastarelog i nekonkurentnog privrednog sistema, parcijalnih političkih reformi i nedostatka jasne višedecenijske strategije razvoja zemlje. Prilično parcijalni i odozgo-nadole doneti reformski koraci u oblasti ravnomernog regionalnog razvoja, još uvek slabo decentralizovana država, kao i neefikasna koordinacija u radu subjekata regionalnog razvoja dodatno su umanjili mogućnost uravnoteženijeg regionalnog razvoja u Srbiji.

Proces pridruživanja Srbije Evropskoj uniji, pored svih teškoća koje sa sobom nosi, može imati izuzetno povoljne efekte na domaći regionalni razvoj. Regionalna politika u EU zauzima sve značajnije mesto, te se ne odnosi samo na zemlje članice, već i na kandidate za članstvo. U tom pogledu, za Srbiju mogu biti suštinski važna znanja i iskustva članica EU koje su i same nekada bile u sličnoj poziciji. Predpristupni fondovi, kao što su između ostalog i Evropski fond za regionalni razvoj, Evropski socijalni fond i Kohezioni fond, pružaju velike mogućnosti za stručnu i finansijsku podršku razvoja regiona u Srbiji, posebno onih najugroženijih. U tom smislu, shodno postojećoj spoljnopoličkoj orijentaciji naše zemlje, treba iskoristiti sve moguće pogodnosti evrointegracija kako bi država konačno sistemski pristupila razvoju svih svojih delova.

Literatura

- Антић Чедомир et al. (2012): *Извештај о регионализацији Републике Србије 2012*, Напредни клуб, Београд;
- Đorđević Miroslav, Obradović Saša i Lojanica Nemanja (2014): „Komparativna analiza regionalne razvijenosti Šumadijskog i ostalih regiona u Republici Srbiji“, 53-60, u: Ljiljana Maksimović i Nenad Stanišić (ur.), *Zbornik radova, Stanje i perspektive ekonomskog razvoja grada Kragujevca*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac;
- Јакопин Едвард и Перишић Ана (2009): *Ефекти и интеграције Србије у ЕУ на регионални развој*, ФЕФА, Београд;
- Kwat Natasha: “Balanced Regional Development: Meaning and Considerations”, *Economics Discussion*, <http://www.economicdiscussion.net/india/balanced-regional-development-meaning-and-considerations/19022> (28.6.2018);

- Mijačić Dragiša (2012): „Decentralizacija, regionalizam i regionalni razvoj u Republici Srbiji”, *Newsletter* 1/2012, 1-9;
- Mijačić Dragiša (2014): „Regionalni razvoj: bez dobrog naslova ili bez jasne vizije”, *Policy Brief*, http://www.lokalnirazvoj.org/upload/Publication/Documents/2014_05/Regionalni_razvoj_bez_dobrog_naslova_ili_bez_jasne_vizije.pdf (29.6.2018);
- Mirić Ognjen (2009): *Regionalna politika Evropske unije kao motor ekonomskog razvoja*, Evropski pokret u Srbiji, Beograd;
- Младеновић Биљана (2017): *Сиромаштво у Републици Србији 2006-2016. године*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва и Влада Републике Србије, Београд;
- Mojsilović Miloš, Klačar Bojan i Radović Nada (2011): „Decentralizacija u Srbiji: od neefikasne države do jake lokalne samouprave u Srbiji“, 81-89, u: Jelena Belić (ur.), *Primenom evropskih standarda do regionalnog razvoja Srbije – Zbornik radova*, Fond centar za demokratiju, Beograd;
- Molnar S. Dejan (2013): *Regionalne nejednakosti i privredni rast: primer Srbije*, Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu – Ekonomski fakultet, Beograd;
- Nacionalni plan regionalnog razvoja, Jedinostveni informacioni sistem od značaja za regionalni razvoj, <http://www.regionalnirazvoj.gov.rs/Lat/ShowNARRFolder.aspx?mi=71> (29.6.2018);
- Национална стратегија одрживог развоја, Београд: Влада Републике Србије, 2008;
- Ocokoljić Slobodan i Dolapčev Vanja (2014): *Od principa do prakse: ka delotvornim i efikasnim regionalnim razvojnim agencijama u Republici Srbiji*, Beogradska otvorena škola, Beograd;
- OECD, “Regional Development Policy”, <http://www.oecd.org/cfe/regional-policy/regionaldevelopment.htm> (28.6.2018);
- O’Sullivan Feargus, “Where Europe’s GDP Is Rising And Falling”, Jan 18, 2017, *Citylab*, <https://www.citylab.com/design/2017/01/where-europes-gdp-is-rising-and-falling/513461/> (10.10.2018);
- Росић Боривоје (2014): *Регионални аспекти привредног развоја Србије – искуства и перспективе*, Докторска дисертација, Универзитет у Крагујевцу – Економски факултет, Крагујевац;
- Стратегија регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2012. године, Београд: Влада Републике Србије, 2007;
- Uredba o nomenklaturi statističkih teritorijalnih jedinica, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 109/2009, 46/2010;
- Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 98/2006;
- Vukmirović Jovanka (2013): „Regionalni razvoj kao preduslov za izlazak iz krize“, *Makroekonomske analize i trendovi* januar/2013, 39-43;

- World Economic Forum, “The world’s biggest economies in 2018”, <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/the-worlds-biggest-economies-in-2018/> (10.10.2018);
- Zakić Katarina i Sun Meixing (2018): „Kineski regionalni model razvoja – strateške lekcije“, 213-225, u: Dragan Kostić et al. (ur.), *Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije Regionalni razvoj i prekogranična saradnja*, UO Privredna komora Pirot, Pirot;
- Zakon o regionalnom razvoju, *Službeni glasnik Republike Srbije*, 51/2009, 30/2010, 89/2015;
- Zdravković Goran (2016): „Demografske promene stanovništva Srbije između dva popisa, 2002-2011. godine“, *Timočki medicinski glasnik* 4/2016, 293-301.

Expert article
Received 05.07.2018.
Approved 10.10.2018.

POLICY OF BALANCED REGIONAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA FROM 2000 TO 2018

Balanced regional development is one of the cornerstones of sustainable economic growth and development of any country. During the years that followed the democratic changes in 2000, the Republic of Serbia found itself in sinister transitional processes. One of the key transitional issues was the policy of balanced regional development. Therefore, the aim of this research is to examine the mechanisms and instruments of balanced regional development in the Republic of Serbia in the period from 2000 to 2018 as well as the effects of their implementation in practice. The results of the research indicate the presence of unbalanced regional development throughout the observed period. Although in a normative sense a framework for the implementation of comprehensive and developmental reforms in this area has been set, the results are missing in practice. The reasons for this are hidden in a weakly decentralized state, partial reform steps taken exclusively from above to bottom, inefficient coordination of the subjects of regional development, but also in the unfavorable historical heritage in this area. In conclusion, we emphasize that the process of the accession of the Republic of Serbia to the European Union represents a great opportunity to balance its regional development, considering that the European Union is paying more and more attention to regional development through its institutions and mechanisms of regional policy. In the research, we will use methods of analysis and analysis of content of documents, case studies and comparative method.

Keywords: *balanced regional development, Republic of Serbia, transition, European Union*

